

Mulgi üle ilmamaa, tulge kokku Mulgi pidu pääle!

Pidu akkap suure laadage

Kige suuremb pidu, mes mulgi üle ilma kodukanti kokku tuup, tulep jälle! Joba 4. juunil om Paistun, vanan kihelkonnakeskuse, suur Mulgi pidu. Siikörd sis joba nelläs.

Mulgi pidu om üits suur vahva pere, sõpru ja üleaidsidege kokku saamise kotus.

Keskpäeväst kuni õhtuse konsserdi akatuseni om valla laat.

Joba prilla võip lubade, et oma käsitüüd pakuve kik Mulgimaa suurembe käsitüütegije ütten oma ühenduste ja gildege. Pallu toredit

mulke eläve nüüdsel aal vällanpuul Mulgimaa, a kodupaigage om na iki seot ja selleperäst om oma äriile pantu kah Mulgi nimi – Vahva Mulk, Kirevene Mulk jne. Muduki pakup oma rahvusliku mooduge rõõvit Ethel Disain.

Kuna keväd kutsup inimese jälle aida, sis pakuve Seedri puukuul ja Vanavardi talu istikit ja taimeksit egälitel, kes käe mullatses taht tetä.

Kohapääl saap osta ossest punut korve. Kel aiga ja tahtmist jakkus, nii saave vast korvimeistrege

jutu pääle kah ja võive säälsaman kogundi mõne korvitegemise nõksu selges õppi.

Üitski laat ei saa läbi ilma söögite. Mes oles Mulgi laat ilma ää ja parembede! Kodun tettu leib, sink, käsitüüölu ja Võrtsjärve kala om kindlaste laada pääl oleme ja neid saap nii pidu pääl mekki ku kodu ütten osta.

Laadale tullas iki terve perege. Me ei ole ära uneten latsi. Nende jaos om oma mänguplats, kun usina priitahtliku neil silmä pääl oiave. Mõniste talumuseum tuup

Mulgimaale suure talulaste välimängu. Patsute saap koduluume ja kiiku kiigeplatsi pääl. Susla nimege Mulgi Ekspress tiip Paistu pääl lustisõitu ja uvilise saave istu kah 50–60 aastet vanade autude rooli taga ja tetä uhket sõitu.

Kindlaste om laada pääl lõõtsamihe ja ülesastja.

Laadale annave vurhvi manu tõiste Eesti kultuurikante pundi. Võrukse, kihnlase ja Virumaa rahvas om vällan suurte telkege ja toove muduki ütten kah oma kandi süüke – ei saa ju just egä päev

mekki Kihnu saare, Virumaa või Võrumaa parembit palaksit.

Kui Sa arvat, et Sul om kah uvi laada pääl kaubelde, sis anna julgeste miule tääda! Mulgi laada pääle om oodet oma kandi aus kaup, käsitüü, mede süük. Kaubelde ei saa vällamaalt tuudu vabrikukaubage.

Küsi manu: Kaja Allilender, Mulgi Kultuuri Instituut, tel 518 5371, mki@mulgimaa.ee

Kui tekkup vahepääl isu engele pai tetä, sis kell kaits om Paistu kirikun konsert „Päevälodja“.

Nelläs Mulgi pidu tulep Paistun

Õigeste ütelden akkap suur mulke pidu pääle joba eelmine päev: 3. juunil tuvvas-viias Mulgi pidu tuli egässe Mulgimaa kihelkonda. Sõõri pääl Paistu – Tarvastu – Helme – Karksi-Nuia – Abja-Paluoja – Halliste – Paistu sõidame läbi terve Mulgimaa. Tule Sia kah tule tuumisest osa saama!

Mulgi pidu om iki üits õige uhke ettevõtmine, mes käip päev läbi. Laada pääl saap süüki-juuki mekki, inimestege juttu aade, vahepääl kirikun ilust konsserdi kulle ja sis rongikäigus kokku tulla.

Ma ole peris kindel, et Mulgi pidu rongikäigun om näta sadu rõõmsit inimesi, lõpmede ilusit rahvarõõvit ja tunda elevust, sest kohe akkap pääle Mulgi pidu lõpukonsert! Noore muusikamihe ihenotsan Lõõtsavägilastege, Tauli pere, Tuulepuu, kapelli, tantsja ja laulja, vana ja noore tuleve piduplatsi pääle kokku, et ürtjate üttenkuun pidutuli ja kullete-vaadete suurt konsserdi.

Siikörd om konsserdi teema „Lääme kiike katsumaie!“

Konsserdi päämine püüne pääle säädja Alli Laande sellätep: „Kiikmine om pallude rahvaste põline löbu, sedä om tettu tuhandit aastit, a ta om nüüdsel aal kah moodun. Kiikun om egän ian inimese, ütinde või mitmekeste. Kiigu manu tulti kokku, kõneldi uudisit, võeti ütten söögipoolist, puhati ja lustiti. Usuti, et kiikmine avitep rohkemb latsi saia ja ütten sellege rahval edesi kestä.“

Sedäviisi kiikmisege käimegi konsserdi aal läbi terve inimese elutii.

Vahepääl võtave noore mihe vägevembe noodi üles ja noorde tants võtap kah peris kõva vungisissi. Sedä kikke piap oma silmäge nägeme!

Egä's egä päev ei näe püüne pääl ütekõrrage 100 rahvamuusikut ja ligi 1300 tantsjat-lauljat.

Nagu iki, ei saa me läbi ilma Lätite. Siikörd om meil neli tant-surühmä Lätimaalt, vanalt Liivimaalt.

Ma tahas Mulgi Kultuuri Instituudi nimel üttele aituma kigil, kes piduge seot om, a esieränis Alli Laandel, kes om loomingumiiskonna juht ja päämine püüne pääle säädja; Margus Põldsepal, kes kamandep rahvamuusikit; Kristjan Ömblusel, kes kamandep kuure; Valdeko Kalamehel ja Kristi Pajustel, kes juhive tantsurühme. Piia Mänd ja Anne Freimuth Villändi vallast oolitseve priitahtlige iist ja seisäve ää, et lastel oles pidu pääl löbus ja ää.

Mulgi pidu päämine kõrraldei om Mulgi Kultuuri Instituut ütten Villändi vallage.

Siandse suure pidu pääle läöp muduki pallu raha kah. Abi oleme saanu Mulgimaa kultuuriprogrammist, folkloorifestivalde programmist, Mulgimaa Arenduskoja abige Leaderist, Hasartmängumassu nõukogust, Kulkast, Villändimaa Omavalituste Liidust ja kigi Mulgimaa omavalitsuste käest.

Saame Mulgi pidu pääl Paistun kokku!

Kaja Allilender
Mulgi Kultuuri Instituudi juhatei
Mulgi kiil: Kristi Ilves

IV MULGI PIDU 4. juunil PAISTUN

3. juunil - Tule tuumine!

14.00 – 20.00 Pidotuli sõidap läbi Mulgimaa kihelkonde ja jõvvap sõõrige Paistu piduplatsi pääle!

4. juunil Paistun

12.00 – 18.00 **Mulgi laat. Oma kandi süük ja käsitüü.** Lastenukk, ülesastmise. Kiiguplats. Tõiste kultuurikante pundi - Kihnu, Võru, Viru...

14.00

Konsert „Päevälodja“ Paistu kirikun.

Anu ja Triinu Taul, kampa lööve
Tarmo Noormaa (katerialine lööts),
Taavet Niller (kontrabass).
Piletit saap ette osta Piletilevist.

17.30 Pidurongikäik ja tule ürgämine

18.00 - 20.00

**SUUR KONSSERT
„LÄÄME KIIKE KATSUMAIE!“**

Vällan püüne pääl 1400 ülesastjat, sääälgulan ümäriguld 100 rahvapillimiist, 1300 tantsjat ja lauljat!

Õhtune suur konsert om ilma rahate!

Vaate manu:

<http://mulgimaa.ee/mulgi-kultuuri-instituut/iv-mulgi-pidu/>

Mulgi pidu kõrraldei Mulgi Kultuuri Instituut ja Villändi vald.
Toeteje: Mulgimaa kultuuriprogramm,
Leader programm – Mulgimaa Arenduskoda,
Folkloorifestivalde programm, Hasartmängumassu nõukogu,
Valgamaa kultuurikapital, Mulgimaa omavalitsuse,
Villändimaa Omavalitsuste Liit

Mulgi
üle ilma maa-
tulge kokku
Mulgi pidu
pääle!

Kange mulgi naise

Naiste- ja emädepäevä vahepääl om paras aig mõtelde rohkemb naise pääle. Mulgimaal om kangit naise aast-aiga ollu. Om nüid kah. Mulgi Kultuuri Instituudi, Mulgimaa Arenduskoja ja mitme vala ihenotsan om tubli naise. Kõnelemede kuulest, lasteaidust, raamatukogudest, kultuurimajadest.

Kristi Ilves
Toimendei

Sellen lehenumbren om juttu Salme Ilmetist, kes oles märtsikuul 120 aastet vanas saanu. Pallald kaits naist om saanu Vabadussõan tettu kangelastegude iist vabariigi kige kõrgembe autasu – Eesti Vabadusristi. Om uhke täädä ja üteld, et na mõlembe – Salme Ilmet ja Anna-Marie Vares – om peri Mulgimaalt. Es ole neile abis üttegi võrdõigusvolinikku egä suukvooti, nagu nüidse aal om. Neid avit kindel miil, süäme vägi ja kõva tüü.

Prilla võime uhke olla Malle Erelise üle, kes raskuste pääle vaatemed om loonu Karksi-Nuian uvve ettevõtte; Alli Laande üle, kes ütten abilistege and vällä mulgikiilse raamatu; nende naise üle, kes viave ja kamandev suure suvitse Mulgi pidu läbiviimist. Egä akkaje ja auväärt mihe sellätaga om kah enämbiste iki üits tubli ja tüukas naine, kes toetep, avitep, annap nõu ja oiap kodu.

Rohkemb ku suukvooti ja naise õiguste taga-aamist om naistel vaja ääd sõna ja kevädist lillikimbukest – nii annave engejõudu ja kasvateve siivä selgä.

Alli Laande
Mulgi kultuuriprogrammi nõukogu liige

Nõukogu ist kokku Eimtali muuseumin 13. jaanuaril. Nõukogun om Eino Pedanik, Tarmo Tamm, Taimo Tugi, Alli Laande, Ants Taul, Anneli Roosalu, Krista Kalda, Kristine Hindrikson, Mare Lilenthal, Ave Matsin ja Virve Tuubel.

Kigepäält lepiti kokku kuunoleku tüükörd ning toetuse jagamise põhimõtte. Nõukogu tüü käip Rahvakultuuri Keskuse direkturi 30.10.2015 käskkirja nr 106 lisa 2 „Rahvakultuuri Keskuse projekti- ja tegevustoetuse eraldamise nõukogude ja komisjonide üldine töökord“ järgi. Tüükorra punkti 15 perrä võetes nõukogu otsusse vastu kokkulepmissi järgi või ääletemise tiil ja punkti 16 perrä nõukogu liige, ken om seotu toetuse taotlejege või toetuse saamises esitet projekti arutemisest egä ääletemisest ning lääp arutemise aas kambrest vällä.

Võetes arvese Rahvakultuuri Keskuse direkturi 30.10.2015 käskkirja nr 106 lisa 3 „Rahvakultuuri Keskuse toetusprogrammide toetuste taotlemise ja jaotamise tingimused ning põhimõtted“, sääulgan taotluste läbivaatemise man arvest

programmi nõukogu siinkirjutet mõttidege.

- kas projekt passip kokku programmi iismärkege;
- kas projekt om vajalik, elujõuline, kas sel om tulemus;
- kas projekt viias äste läbi;
- kui suur om toetuse mõju;
- kui mõttekalt raha kulutets projekti iismärke jaos;
- kui pallu kulutets sündmuse tegemises raha ja ku läbimõtetdu sii om.

2016. a taotlusvuuru tulli õigel aal 44 taotlust kogusumman 83 472,70 eurut, neist sai toetuse 34. Programmi iilarve suurus om 2016. aastel 57 173 eurut, millel pannas manu 2015. a jääk 3233,53 eurut. Sellest jäägist sai raha Suure mulgi sõnaraamatu projekt ja raasike (667 €) panti täoastestest rahast kah manu. Jagamises kokku olli 60 406,53 eurut, millest jagati vällä 53 919 eurut. Üle jäänu rahage saap viil aaste sihene toete projekte, mes sedä väärt om.

Väegä ää uus mõte olli „Mulgi mälu“ sarja välläandmine, aga täoastestest taotlusvoorst me raha selle jaos es anna. Tähtis om selle sarja ilmumise põhimõtte edespidi vällä kirjutet. „Mulgi mälu“ peas oleme raamatu ääduse märk. Nõukogu soovites kokku kutsu täädje, kes arutes läbi põhimõtte sarja välläandmise jaos. Sii om kindel, et raamatu peas oleme mulgikiilse.

Kahju olli, et üttegi projekti es ole laste laagride tegemises.

Mulkel jagati raha

„Mulgimaa kultuuriprogrammi 2014–2017“ toetuste jagamine olli täoaste joba jaanuarikuu ürgüsen, sest kultuuriministerium kuulut projektet vastuvõtu vällä engikuust kuni jõulukuu 13. päeväni. „Mulgimaa kultuuriprogramm 2014–2017“ and 2016. aastel toetusraha 34 projekti läbiviimise jaos.

Toetuse saaja	Projekti nimetus	Eraldatud summa
Mulgi Kultuuri Instituut MTÜ	Suur Mulgi sõnaraamat	3900
Mulgi Kultuuri Instituut MTÜ	Mulgikeelne ajaleht	5700
Mulgi Kultuuri Instituut MTÜ	ERR-i uudiste ettevalmistamine	1200
Mulgi Kultuuri Instituut MTÜ	Hella Wuolijoki 130	1000
Tartu Ülikooli Lõuna-Eesti keele- ja kultuuriuuringute keskus	Mulgi keele ja kultuuritegevused Tartu Ülikoolis	2330
Mulkide Selts Tallinnas MTÜ	Mulgimaa kultuuripärandi uurimine ja edendamine	500
Mulgi Kultuuri Instituut MTÜ	Õpeteme mulgi kiilt	4402
Mulgi Kultuuri Instituut MTÜ	IV Mulgi peo ettevalmistamine	4000
Mulgi Kultuuri Instituut MTÜ	Mulgi laste laulu ja mänguvihiku kordustrukk	488
Mulgi Kultuuri Instituut MTÜ	Mulgi aabits	5835
Mulgi Segakoor MTÜ	Pidulik rahvuslik motiiv	1545
Karksi Vallavalitsus	Karksi Valla Kultuurikeskuse projekt - Augustiöö Augustiga. Libahundijooks	600
August Kitzbergi nimeline Gümnaasium	Noorte tantsurühma plussid	1560
Karksi Haridusselts MTÜ	Hoiame Mulgimaa kultuuripärandit	300
Halliste Vallavalitsus	Etnopillide õppeprogramm jätkuprojekt Halliste rahvamajas	1180
Karksi Vallavalitsus	Karksi Valla Kultuurikeskuse projekt - Väikesed Virred	830
Karksi Vallavalitsus	Karksi Valla Kultuurikeskuse projekt - Mokalaada talutööd	500
Karksi Vallavalitsus	Karksi Valla Kultuurikeskuse projekt - Mulgi oma ülikuul	740
Mulkide Selts MTÜ	Mulkide Almanaki nr 26 väljaandmine	1200
Jaak Kõdar FIE	Mulgi kultuuri festivali NAVA LAVA korraldamine Karksi vallas, Nava talus	2000
Tõrva Linnavalitsus	Mulgi pikk-kuued	4330
Hummuli Vallavalitsus	Fotoraamat „Terra Humularia“ trükkimine	2000
Eesti Rahva Muuseum	ERMi Heimtali Muuseumis põhikooliõpilastele koduloolise fotograafiavõistluse ja näituse korraldamine	664
Mittetulundusühing Mulgi Ukuvakk	Mulgimaal on vahva meisterdada	567
Noor-Abja MTÜ	Ise tehtud - hästi tehtud!	320
Abja Vallavalitsus	Abja Gümnaasiumi projekt Etnopillid kõlaga Mulgimaa pealinnas	1500
Viljandi Gümnaasium	Päriselt pärimusest 2	360
Lõuna-Mulgimaa Puuetega Inimeste Ühing	Halliste naise rahvariidepluusi ja pikk-kuue valmistamise kursus Abja Päevakeskuses	350
Helme Vallavalitsus	Rahvaloomingu nädal	850
Karksi Vallavalitsus	Karksi-Nuia lasteaiaprojekt Rahvalikud riided lastele	1342
MTÜ Tarvastu Kool	Mulgimaa Uudishimulikud Loovad koolinoored 2	690
Karksi Vallavalitsus	Karksi Valla Kultuurikeskuse projekt - Mälumäng V	1880
Tarvastu Vallavalitsus	Hendrik Adamsoni nimeline XII murdeluulevõistlus	1719
Kaarli Kultuuriselts Kõõrukiri	Suvised esinemisriided Turelile	770
Kokku		53 919

Üits mulk

Lilli külä miis Jaak Põldma (70) om elupõline mõtsa- ja Ljahimiis. Kaitseliidu uvveste asutemisest pääle om ta sääll kah tegev ollu ja tänavaaste sääd Sakala malev ta üles aaste kaitseliitlase aunime kandidaadis.

10. jaanuaril 2016 tänäs Kaitseliidu ülemb brigaadikindral Meelis Kiili Villändin Jaak Põldmat kavvaagise ää tüü iist Kaitseliidun. Pilt: Kaitseliit

Olet Kaitseliidu (KL) Sakala maleva Karksi malevkonna Lilli ütsikrühmä päälük ja üits maleva taasutejist. Kudas sii uvveste asutemine käis?

9. veebruaris 1990 kuts Ants Kalam Karksi kokku KL uvveste asutemisest uvitet inimese. Sii olli just sii, midä ma tahtsi – olli mu esä ju kah ollu omal aal nii Kaitseleiidun ku Omakaitzen. Lätsime mõtskonnast nelläkeste. Kalamil olli kah KL kolme lausege kokku võet põhikiri ütten. Valisime sis malevkonna päälükus Ants Kalami. Mia sai ülesande luvva Lilli ütsikrühm. Ma kutse mõtskonnast kik mihe Kaitseliitu ja sedäsi olli mul nädälige rühmän 15 miist.

Mis Lilli ütsikrühm prilla tiip ja kui pallu teid rivin om?

Lilli ütsikrühmän om vanempe mihe, kelle tervise ei ole kuigi ää. Om kah noorempit, kes tahave olla just mede kamban. Meid om 50 miist, a pallude neist joba rivist vällän, a engelt iki ustave relvavelle. Mede rühmä välläõpetäs kuuntüün Politsei- ja Piirivalveammatige (PPA), sest oleme ju siin Läti piiri veeren. Oleme kah paaril kõrral piiri kinni pannu, ku NATO kõrge ammatimihe siin ollive ja ku president Obama külän käis.

Millest sii tulep, et linnen KL tegevuste vastu nõnda pallu uvi ei tunda ku maal?

Maameestel om esämaa ja oma kodu rohkemb süäme küllen kinni ku linnakorteri inimestel. Muduki om linnarahval kah ulka rohkemp võimalusi lusti ja aiga surnus lüvvä.

Mes Kaitseliidun olemine mihele manu annap? Sii annap kogemuse vastute ja olla vastutev omaende, võitluskaaslase, pere, kodu ja esämaa iist. Kaitseliidun tääp egä miis, et temäst sõltup ta kaaslaste ja esämaa saatus.

Mesperäst om KL kah rahuaal vaja?

KL om piirat elävjõuge PPA kige käeperätsemp ja kige kähkump jõud.

Miandse ettevõtmise om sellest 25 Kaitseliidun oltu aastest kige rohkemp miilde jäänu? Neid om pallu: 2007. aaste pronksiüü, piire kinnipaneku, luudusõnnetuse... Esmalt ollime piiri pääl kah. Ku 1990. majanduspiiri säädus vastu võeti, luudi Lilli piiripunkt. Mul tulli valvemiiskond kokku panna. Valvusse piiri senikavva, ku tullive kutselise piirivalvuri.

1993. aastel tullive malevase edimese relva, sii and mede endetäädmisele pallu manu. Enne sedä tarvitime oma esäde ja vanaesäde puult ärä paetet ja uvveste arvele võet relvi.

Elus aas jääp miilde kah 1990/1991 aastevahetus, ku miu saadeti ütten ütten töise mihege uvve aaste üüs Halliste kirikut valvma. Kirik es ole viil peris valmis ja mitu kõrda olli säält ehitusmaterjale varastet. Kuna õpeteje Kalev Raave olli joba jutusse aal ütelnu, et kirikun om valve, es tule kennigi kollame. Me võtime uvve aaste vastu kiriku tornin ja magasime üü Jüri Arraku tettu altarimaali all.

Kudas Siust sai mõtsamiis?

Ma ole mõtsa sihen kasunu. Ole sündünü Helme kihelkonnast Vaoküla vallast Sõnni talun. Pääle sakslaste kodumaale kutsmist lätsive Sõnni Matsi järentuleja Saksamaale. Saksa omavalitsus jagas Sõnni suurvalu kolmes ja mu esä võtse ütten jao rendi pääle. Koloosikõrra aal tulli mul akate pääle edimest lassi koloosin karjatses käimä suvevaheaal. Mõts olli karjapoiis toises kodus.

Et taskuraha tiini, käisi Taagepera mõtskonnast viil mõtsakultuure uudemen ja kui kasusi, valgustusraiet ja agu kah tegemen.

Jaak Põldma – esämaalik miis Lilli mõtsast

Jaak Põldma piap oma kige suurembes rikkuses peret. Jaak ja Mall Põldma om üles kasvaten viis akkajet last. Neil kigil om joba oma pere ja vanavanembit rõõmusteve ka 11 latselast. Pilt: Markus Sein

Kui pääle keskkuuli tahtse õppi lenduris ja teie Viiburi lennukuuli eksami, arvati miu mehhaanikide lassi (arvate om, et mu esä peräst, kes olli kinni istun mõtsavende avitemise iist). Tuu vihast mu nõnda, et tulli säält ärä ja lätsi Tõrva mõtskonda mõtsavahis.

Mõtsan ringikondamine püsige või ilma olli mu kikse meeletperätsemp aaviide. Oma edimese jahipüssi sai ma 5. lassin, ku vaheti Saksa karabiini kateraude püssi vastu.

Tüül ollen akassi ma EPA kaugõppen mõtsandust õpma ja tõsel kursusel lätsi üle päevätsese osakonda. Peräst 1968. aastel üliõpilaste päevi visati mu vällä ja julgeolek tahtse kaala määri sidemit väliseestlaste. Alul oide julgeoleku iist kõrva, a sis sai minna 22 tunni sihen vabatahlikult Vene kroonusse. Säält tullen sai EPA kuul lõpetet ja joba diplomitüü praktika aigu määrati miu Polli mõtsaülembe.

Talude luumise aigu 1988. aastel olli ma katessas miis Villändimaal, kes taht endele talumaad.

Peräst ole lähikonnast maid manu ostnu. 2004. aastel talumõtsa majandemise võistelusel anti mulle aunimi „Kige parembes talumõtsa majandeje 2004. aastel“.

Mes ammatit Sa viil pidänu olet?

Mu riigiteenistuje tüüaastit tulli üle 30, ku pinsi pääle jäi. Sellest 25 aastet Polli mõtsaülempe ammatin. Vahepääl käisi aastel ärä kah Matsalu luuduskaitseala direkturi asetäitja ammatin, a eng jäie kisendeme kuusikide perrä ja nõnda tulli tagasi Polli mõtskonda.

Kui väikse mõtskonna ärä kaotedi, käisi ma viis aastet Villändin tühün, pidäsi mõtsaammatin päämõtsaülembe abi ammatit. Pääle Mõtsaammati kinnipanekut pakuti mulle tüüd Villändimaa keskkonnateenistuse jahinduse alal.

Kudas Sa prilla, pensjunipõlven mõtsage seot olet?

Ma ole oma talu maade pääle tennu üle 40 ha mõtsakultuure ja mul om päält 300 ha mõtsa. Selleperäst ole ma pia egä päe kas mõtsan või mõtsage seot tegevusen.

Kudas Sulle paistap, kas mede mõtsal lääp prilla äste?

Eesti mõtsal lääp prilla äste. Kui 18. aastesaa lõpul olli Eestimaa mõtsa all 20%, 1940. a 30%, 1994. a 47,6%, sis prilla piias sii oleme joba 50,7%. Tegeliguld om mõtsa viil rohkemp, sest enämpjagu nurme pääle istutet mõtsast ei ole viil mõtsamaa ala kantu. Sama lugu om suurde luuduslike rohumaadege ja väiksempide mõtsa kasunu põldege. Ma arva, et mede mõts om leidnu omal ää peremihe, kes ei aa ütten päevä kasu taga. Pääasi, et riigimõts jääs iki riigi kätte, et sedä ei andas rendi pääle või maha ei müüdäs.

Olet kah eluaigne jahimiis.

Jah, jahin oltu päevä om ütten elu ilusempe. Miilde om jäänu edimeste kobraste ümmerasustemine Põlvamaalt Villändimaale 1979. a ja sis jälle 2000. aastel koprajahi õppepäevä kõrraldemine, ku nii looma ülearu pallu kurja akassive tegeme.

Nüid om jaht muutunu rohkemp seltskondlikus ettevõtmises. Mulle miildis käia sügise ütsinde linnujahin rabalaugaste vahel, kus ümmerringi om pallald

luudus oma vaikuse ja eludege ja mia ütsinde sääll sihen.

Siul om viis last ja üitstõisku latselast. Mes nemä teeve?

Kigil mu viiel latsel om üli-kooliaridus ja kik na om Eestin elämen ja tühün. Vanemp poig om loomaarst, vanemp tüdär om kuulmeister, keskmine poig om mere pääl inspektor ja nooremp kaitsevään ohvitser. Kige nooremp tüdär om sotsiaalgeograaf, a prilla kate tillempe latsenge kodun. Mu 11 latselastest kige vanep sai kaitsevæteenistuse läbi ja kige nooremp katsiku om 1,5 aastet vana. Mu kolm last om joba oma kooliaast Kaitseliidun. Nooremp tüdär töi kah oma mihe Sakala maleva kaitseliitlases ja õppustel käive na Talnast oma kodumalevase.

Mes om kige tähtsambe õpetuse, mes Sa oma järentulejid elutii pääle ütten annat?

Olla vastutev oma pere, kodu ja esämaa iist, sest tahten midägi või kedägi oida-kaitsa om ilmatu vägi.

Kudas mede maaelu järe pääle saia?

Ma tahas näta mede riigijuhte ulgan ütten inimest, kes mõtles ku riigimiis, vaates Eesti käekäiku ku ää peremiis. Ma usu, et maaelu jääp maal joba lähempe kümne aaste joosul viil vähempes.

Kas Sa olet rikas miis?

Ma ei ole millaski rikkas saamisest unistenugi, a õnnelik ole küll. Prilla tunne ma kige rohkemp rõõmu oma lastest ja lastelastest, ku neil kik äste lääp. Eestimaa pääl ei talla okupant, saame eläde vabalt, mul om latse ja latselatse.

Jaaguge kõnel
Kristi Ilves

Nelläs Mulgi täadmistepruuv sai läbi

23. märtsil olli Halliste vallon Kaarli rahvamajan nellände Mulgi mälumängu viies, perämine jagu. Nagu egä aaste, läits siikörd kah viimäte asi nõnda teräves, et tulli mitu küsimust manu anda, et täädä saia, kudas edimese koha jagade – kik ollive täädja pundi ja alla anda es taha kergeste kennigi. Pääle mitut lisaküsimust saive võitja iki selges.

I Karksi Mulgi – Enn Sarv, Enn Kauber, Tõnis Laurik, Arvo Maling, Jaan Kukkk.

II Helme – Tarmo Tamm, Evelyn Tamm, Kaja Allilender, Andrus Lepikov, Silvar Lelle.

III Halliste – Andres Rõigas, Ene Maaten, Arne Putnik, Maimu Paumere, Mait Mikelsaar.

Mängjide rõõmus and pääkõrraldeje Kai Kannistu täädä, et Mulgimaa kultuuriprogramm and raha kah viiende mälumängutalve läbiviimise jaos. Nõnda et sügüse om kik täädja pundi üle Mulgimaa jälle päid murdma oodet.

Kristi Ilves

Mulgimaal saap jälle LEADER-rahha küside

Mulgimaa Arenduskoa tegevuspiirkonna projektoetusi saave küside Abja, Halliste, Helme, Hummuli, Karksi, Põdrala, Tarvastu, Viljandi valla ja Mõisaküla ja Tõrva linna ettevõtja, mittetulundusühingu (MTÜ), omavalitsuse (KOV) ja sihtasutuse (SA).

25. aprillist 13. maini 2016 om valla II abinõu taotlusvuur „Külakeskkonna ja kogukonna arendamine“. Raha võive küside MTÜ (sh kohalik tegevusgrupp), SA ja KOV. Toetust mastas kuni 90% abikõlbulike kulude päält. Raha andas kuni 25 000 eurut taotlusvooru kohta.

25. aprillist 13. maini 2016 om valla III abinõu taotlusvuur „Paikkonna omapära ja konkurentsivõime tugevdamine“. Abi võive küside ettevõtja, MTÜ (sh kohalik tegevusgrupp), SA ja KOV. Toetust andas MTÜle, KOVle ja Sale kuni 90%, ettevõtjale 60% abikõlbulikest kuludest. Toetuse ülemine piir om 30 000 eurut taotlusvooru kohta.

29. augustist 16. septembreni 2016 om valla I abinõu taotlusvuur „Ettevõtluse arendamine“. Raha võive küside

tegutseva ettevõtja. Toetuse kige väiksemb summa om 2 000 eurut ja kige suuremb 50 000 eurut. Toetust andas kuni 60% abikõlbulikest kuludest.

III abinõu kuuntüüprojekte taotlusvuur om valla 1. märtsist 31. detsembreni 2016 a. Kuuntüüprojekti toetust saap küside MTÜ Mulgimaa Arenduskoa tegevusgrupi alt.

Egä abinõu pääle saap tetä üte projekti küsije kohta, vällä arvatu ütenkuun tettäve projekti. Rohkemb täädust selle kohta, kudas raha küside, saap Mulgimaa Arenduskoa kodulehe päält www.mulgimaa.ee/mak/toetuse-taotlejale/toetuse-taotlejale-2014-2020/. Taotlusi saap saata kah e-postige PRIA e-teenuste kaudu.

Ku taotlusvuur om joba valla, andas nõu pallald tehnilisten küsimusten.

II ja III abinõu projekte indamise tähtaig om 13. juuli 2016 ja I abinõu projekte indamise tähtaig 16. detsember 2016.

Anneli Roosalu
MTÜ Mulgimaa Arenduskoda
arenduskoda@mulgimaa.ee
Tel 5303 8361

Salme Ilmet-Bergmann 120

Tänavaaste 10. märtsil sai 120 aastet müüdä sellest, ku Helme kihelkonna Leebiku külän Koosi talun näi ilmavalgust tädär Salme-Melanie Ilmet (Bergmann-Peets). Ää järe pääl talun võeti tubliste osa maarahva liikmistest ja peeti tähtsas esämaalist kasvatust.

Ku kuulutedi vällä Eesti Vabariik, akas lähikonna rahvas Koosi talun kuun käimä, et arute oma riigi asju. Sää luudi peräst kah edimene kohalik kaitsesalk võitluses punaste vastu ja nõnda sai alguse Salme võitlusetii. Sii akas luuramisege vaenlase tagalan ja aigapidi lätsive ülesande järest tähtsambes.

Kolmande jalaväerügemendige käis Salme Ilmet luureülesandit täiten, padrunisi järgi kanden ja alastejeõe ammatit pidäden läbi võitlusetii kuni võiduka lõpuni. Vapruse iist lahingun anti talle Eesti vabariigi kige kõrgemb autasu, Vabadusrist. Siande au om osas saanu pallald katele eesti naisele ja nii mõlembe om peri Mulgimaalt. Pääle Salme Ilmeti sai selle kah Pahuverest peri Anna-Maria Vares.

Salme Ilmeti kangelastegudest kõneldes siamaani. Ta olli esieränis vapper ja es pelgä oma elu ohtu säädä. Aavate saanu sõdurit kand ta sellän lahinguvällä päält tule alt vällä ja es kohku sis kah, ku esi viga sai.

Salme Ilmet Siberin asumisel 1952. a. Pilt: erakogu

Rahuaal olli ta Helme naiskodukaitse iistvedäje ja Udriku Vabaduse Risti Kavaleride Kodu pernaine Udriku riigimõisan Virumaal. Pääle juunipööret 1940. aastel luudi sää Udriku sovoos ja Salme Ilmetist sai sää aiatüüline. 1941. aastel 15. juulil võeti ta kinni ja saadeti Siberi vangilaagrese. Sää avit ta inimsit vanembõena. Ta olli süämest usklik inime ja and kah tõistel vangeli eluusku ja -luutust.

Sii kange Mulgi naine usk elu lõpuni, et Eesti riik tulep tagasi. Ku talle kuulutedi kohtuotsus ja üteldi, et ta om Nõukogude kodanik, üteltä: “Ei, ma ole Eesti kodanik ja selles jää kah!” Tagasi kodumaale sai ta 1956. aastel. 1979. aastel koolu Salme Ilmet om maetu Helme surnuaida. Kahju, et ta es jõvva ärä uuta sedä päevä, ku jälle akas Eestini lehvma sini-must-valge lipp.

Kristi Ilves

12. märtsil tähistedi Salme Ilmeti sünniaastepäevä Tõrvan kokkusaamis-tesarjan „Juure“. Päev akas Helme surnuaian, kun kange naise avva pääle pantii lille ja tuletedit miilde temä tegemisi. Platsin ollive kah kaitseliitlase, Mulgi röövin lipukandja ja pasunekuuri. Pilt: Kristi Ilves

Mulgi saive muinsuskaitsetoetusi

Tänavaastese muinsuskaitsetoetuse om jagatu ja seitse neist tullive Mulgimaale. Iilarven om muinsuskaitseammatil toetuste jaos ette nättu kokku 675 000 eurut.

Villändimaal toetep muinsuskaitseammat Loodi mõisa pääuune uurmist 2400 euruge, Polli mõisa koerdemaja avarii- ja katusetüüsit 10 000 euruge, Adam ja Peeter Petersoni sünnimaja avariitüüsit Paistu kihelkonnast 9147 euruge.

Valgamaa katessast muinsuskaitsetoetusest tullive neli Helme kihelkonda.

Katusse remondi ja müüritüüde jaos anti toetust erakäten olevele Holdre mõisa pääuunele. Raha (4000 €) anti kah Helme vallal Helme linnusse varemide parandemise jaos. Üle 2700 euro sai Löve mõisa sepikoda. Selle rahage saap ärä tetä katusse avariitüü. Taagepera mõisakoolimaja saap vundamendi parandustüüde jaos kaits ja puul tuhat eurut.

Muinsuskaitseammati päädirektur Siim Raie ütelt toetuste jagamise kohta, et egä mälestise allaoidmine om sääduse järgi iiskätt selle omanigu kohus, riik saap muinsuskaitseammati abige avite neid peremehi, kes om esi kah valmis oonete kõrdategemise jaos aiga, vaiva ja raha kuluteme. Ta sellät, et toetuse abige ei tahete pallald ädälisi uunit pästä, a avite kah mälestisi kõrda saia ja alla oida.

Kristi Ilves

Pilt: Kristi Ilves

Polli mõisa koerdemaja om ehitet 19. aastesaal. Muinsuskaitseammati Villändimaa vanembinspektor Anne Kivi ütelt mulgi uudistel, et koerdemaja ei ole Eestin kuigi pallu. Kultuurimälestiste nimekirjan om neid prilla neli, pääle Polli viil Audru, Vasta ja Käravete mõisa koerdemaja.

Polli mõisa koerdemaja om punastest tellistest kaits sülädä lai ja viis sülädä pikk majake mõisa pargin. Aaluu-uviline Karksi kandi miis Toivo Univer sellät mulgi uudistel, et maja om kutsut kah koerde tallis. Prilla om uunel otsanukk ja kivikatus lagunu, sest mõni aaste tagasi sätte sinna puu pääle. Mõisa-aal käinu ärräde iki üitstõisel külän ja kuun jahi pääl kah. Jahi jaos peetigi mõisan urdakoeri, kedä tulli egä päe süüta ja joosute. Polli mõisan ollu selle jaos ammatin koerapoiss Mart Pint, kelle oole all ollu neli paari koeri.

Pääle sõda ollu koerdemajan puut, a poodi ümmer tekkusi pallu viinanõnasit ja sii es miild sel-leaigsele instituudi juhatejele Aleksander Siimonile. Sõs ehitetigi uus puut kaugembele pargi viirde. Koerdetalli saive oma kätte elektremihe, kes oidsive sää oma tüüriistu ja muid asju.

Üitstõrd kõrraldedi Pollin rahvusvaheline mesilinde sümposiun ja enne sedä saive kõrraldeje aru, et mudu olli Pollin kik uhke ja ää, a kõrralikku kemmergut es ole kunnigil. Sõs tetti koerdemajast välläkäik. Sedäviisi tiinse majake rahvast pallu aastit. Prilla seisap sii tühi.

Mudimine ei ole mooduasi

Malle Ereline om Karksi vallaan täädä-tuntu naine. Om ta ju aastit matusseäri aanu ja kultuuritüüd tennu. A selle aaste akatusen võtt ta ette kogundi uvve asja – tei Karksi-Nuian valla oma massaasiäri.

„Tegelikul tahtsi ma nooren iaan saia oopis tohtres, aga es lää nii. 2007. aastel lätsi ma õpme Pärnuse Martin Ilvese massaasi-kuuli. A tol kõrral läits sedäviisi, et kutsuti kultuuritüüd tegeme ja nii saigi mint Lilli külämaja juhatejes ja massaasitüü jäi jälle oma aiga uutme.

Mineve aaste akatusen tek-kusi mõte akate oma aja pere-mihes. Lätsi õpme ettevõtlust, raamatupidämist, säädüsi ja äriplaani tegemist. Mitu kuud sai koolipenki nühit, äriplaani sai valmis ja ärä kaitset kah. Mul olli õnne – miu äriplaani sai 100% võimaligust toetusest ek ligi 4500 eurut. Mineve suvel käisi

Malle Erelise massaasiäri om Karksi-Nuia perearstikeskuse töise kõrra pääl ja sääl om tal oleman nii massaasilaud, -tuul ku sellävenituspenk. Pilt: Kristi Ilves

viil uusi massaasiliike kah manu õpmen,“ kõnelep Malle Ereline, kudas temä kavvaaigne unistus aastidege teos sai.

Muduki ei ole uvve ärige pääleakkamine maakohan kerge ja rahva rahakott om siin õhemb ku linnan, a Malle kaep inna iki

raasike madalembe oida ja usup, et ää tüü kitap esi tegijat ja avitep uusi kundesit manu tuvva. Kige suurembes tasus piap ta täadmist, et inime om temä mant abi saanu. Malle täädä tiip Nuian sama tüüd viil üits inime, kellege ütten Malle massaasi õpman käis. A ta arvap,

et segäme na ütstõist ei akka, sest egälütel om oma käekiri, oma tugeve ja nõrgembe külle.

Küsimise pääle, kudas massaasi- ja matusseäri kokku passi-ve, arvap kange naine, et passive küll, sest mõlembe aviteve inimest, ku tal om mure.

„Raha ma muduki roobige kokku ei aa, a mul om ää miil, et saa tetä sedä, mes mul miildis, ja sedäviisi inimsit avite. Oma ettevõttese tule panna ju kik oma vägi ja aig ja iki ei ole kindel, et ots-otsage kokku tulet. Mudu ole ma rahul, a nii massu om väikse ettevõtja jaos iki ilmatu suure. Valus om kaia vaesembit nuuri peresit ja pensjunäre, kellel oles kah vaja mudimist, a na ei saa sedä endel lubade,“ arutep Malle.

Malle usup, et luudus annap inimesel kige parembe arstirohu, ja arvap, et senikavva, ku vähätigi saap, ei piap tablette sisse aame ja rohuärisit nuumame. Oma salongin tarvitep ta kah pallu

luudusest peri vahendit. „Mulle omale väige miildip kupumas-saas, miimassaas om kah ää. Ma tii viil kombineerit ja tselluliidi-massaasi. Avitenu ole kah väiksit latsi, liikmiseädädege inimsit, latseuutel naiti. Mul om salongin sellävenituspenk, mes avitep äste sellävalu vastu. Sii aaste tahas viil ärä õppi lümfimassaasi tegemise ja kinesio teipmise,“ kõnelep Malle oma tegemistest ja plaanest.

Lõpetuses julgustep Malle kikki ädälisi iki oma manu tuleme, sest mudimine ei ole enämb ammu mooduasi, a avitep mõnikörd oma tervise ilma arstirohte või lõikusede kõrda saia. Rohkemb täädust saap temä tegemiste kohta Facebookist Massaažisalong Fremailer OÜ nime alt või kõlisten numbri pääle 5559 4072.

Malle man käis
Kristi Ilves

Õige piim tulep lehmä siist, mitte poodist!

Helme valla Upruse piimätalu peremiis Allan Ilisson üt-lep, et ku ta oma 32 lehmä piima vanaviisi tüüstusele müüs, sis oles ta pidänu lehmäpidämise joba mitu aastet tagasi ärä lõpeteme. A temä akas esi juustu, sõira ja võid tegeme ja jäi tänu sellele vii pääle.

Talupidämine om Allan Ilis-soni jaos eluviisi ja töistmuudu ta ei mõistaski. Ku piimä enämb vabrikuse viia es saa, tulli midägi uut vällä nupute. Juustutegemist akas ta pruuvma viis aastet tagasi ja paari aaste iist jõud nõndakau-gele, et tihhas oma juustu rahvale müügis kah paku. Prilla tiip Upruse talu piimast joba mitmit asju. „Kigepäält müüme arilikku piimä, ku sedä jääp üle, teeme kohupiimä, sis juustu – sii seisap joba kavvemb. Kohupiimä tegemisege tekkup apukuurt, ku sedä jääp üle, teeme võid, ku võid üle jääp, teeme gheed ek selitet võid, mes seisap kah kavva. Kaupa käime esi oma piimäringe ja laate pääl müümän. Mede kaupu saap osta nii Tartust, Valgast ku Tõrvast ja tillembidest külädest sõidame kah iki läbi,“ kõnelep peremiis.

Ku töise asja om mede rahval joba ammutses aast söögilavva pääl ollu, sis ghee om uus asi. „Midä rohkemb mul om paku eri sorti kaupa, sedä rohkemb om mul kundesit,“ sellätep Ilisson. Ghee ek selitet või om Indiast peri süük ja sedä peetes inimese tervisele väige ääs. Võist om vällä võet piimävalk ja vesi, järgi jääp pallas piimärasu, mes seisap kavva, kannatep suure kuumage küdsätämist ja sedä

saap mitu kõrda tarvitte. Selitet võige võip praadi, küdsäte, sedä saap pudrusilmas panna või koore asemel kohvi pääle. Ilutüüstus tarvitep kah gheed, sest sii kõlhap kah kreeme jms sissi panna.

„Mede kaup ei ole muduki odav, a sii om aus, puhas kaup ja puha käsitüü. Inimese ostave mede kaupa iki maigu peräst ja selleperäst, et na tahave täädä, mes na sööve. Poodikaup tulep kaugelt ja kennigi ei tää, kudas sii tettu om ja mes sinna täpselt sissi om pantu. Mede kundede võtave vaevas tulla kindlal aal kokku lepit koha pääle, mitte ei lää marketise, kust saas puha asja ütekõrrage ja ütstapuha, mes aal,“ kitap Ilisson oma kundesit. Ta arvap, et nüidisel aal ei saa ariligust poodist õiget süüki, mes avites kerel ja vaimul terves jää. Süük, mes om mitmit kõrdu ümmer tüütet, läbi kuumet ja töise ilma otsa veetu, ei saa ju olla tervisele ää.

Ilissonile teeve muretnüidse aa süümiseõpetuse, kus soovitedes piimäsüüke üldse mitte süvvä või oiatedes tuure piimä juumise iist. „Miu arust piap just mede maau-likuul seisma selle iist, et inimese indas mede oma ääd, puhast ja toorest piimä, mes tulep õkva lehmä siist. Sii om õige süük, mida eestlase om aast-aiga sõõnu ja ei ole kennigi selle peräst tõbitses jäänu. Poodin ei ole ju piimä, sii om piimäjuuk,“ arvap talupere-miis. „Ku miu om sellen elun siia luudu, sis ma pia siin akkame saama ja süümä sedä, mes siin om.“

Enämbjagu tüüd tetäs ärä oma perege, a abin om kah palgaline tüümiis. „Miu pääl om juustutegu,

Upruse talu laudan om 32 lehmä, kedä peremiis käip iki patsutemen ja kes kulleve üüpäev läbi Elmari raadjut. Õnneligu lehmä annave ju ääd piimä. Pildi: Kristi Ilves

naine om sõirameister, tüdär avitep piimäringege,“ sellätep miis, kes om esi ülikoolin võimlemis-õpetejes õpnu. Maad om talul 180 ektarit ja siit tulep luume jaos nii ein ku teräviili.

Prilla käip kik sii sõira- ja juustutegu koduköögin, a peremiis loodap, et lähembel aal saap valmis kah omaette ruum, kun oles rohkemb ruumi ja parembe võimaluse. Sinna tahas ta saia kah juustupressi. Prilla om juust puha üttemuudu tettu, maigu vahe tulep juustu iast ja sellest, kas lehmä sööve suvel vällä einä või om laudan kinni. Midä vanemb juust, sedä kallimb, a peremiis kinnitep, et suure juustusõbra ostave iki sedä kige vanembet. Prilla om paku minevaaste juunikuu juustu.

Muduki om mõteldu kah uute kaupe pääle. Näituses tahas talu akate tegeme kah praetevet juustu, jogurtit ja kohupiimäkreeme. Lähembel aal om plaanin kah kana võtta, sest piimäringe pääl küsive inimese iki muna kah, a sedä ei ole talul seni paku ollu.

Upruse talu om osaline kah mitmen taluühendusen. Villändimaa OTT ek Otse Tootjalt Tarbijale avitep viia kokku põl-lumihe ja linnainimese, kes temä kaupa osta taht. Upruse talu käip kah Villändin OTTi taluturge pääl ja üle jäänu kauba saap jättä Villändise aita, kust inimese sedä sis osta saave. OTT kõrraldep kah õppepäevi ja muid arivit kokku-saamisi. Ilisson kitap kah Eesti Piimakäitlemistalude Liitu, kun

om akkaje iistvedäje. Liidu abige om piimätuutja saanu käia vällä-maal õpmisereise pääl ja näituses juustumeister om Prantsusmaalt Eestise kooliteme tuudu. Upruse talu om kah Eesti Talupidajate Keskliidu liige.

Allan Ilisson usup, et võim Eesti põllumajandus uvveste jalge pääle avite om mede valitsuse kähen. „Maaeluminister piap käändmä näo põllumihe poole. Eesti ädä om sii, et võim om kogu aig üle erakonna kähen ollu, sii om ärimeeste erakond, kes ei saa põl-lumajandusest äste aru. Ärimiis taht kähku kasu saia, a põlluma-jandusen käive asja aigapidi.“

Kristi Ilves

Laipaiga Herta

Miu esä kodu om Tõrvan Loosi uulits 8. Saman uulitsen majan nummer 12 ellive Laipaiga. Naabre kutseve neid Laipaigus.

Nende mamma olli perit Ummulist, papa Roobe mõisast. Temä olli kajumeister. Neil olli suur maja – kuus tuba ja kaits küüki. Ütel puul ellive esi, tõene puul olli vällä üüritu. Laipaikel olli kolm last: tüdär Herta, poja Harald ja Päivu. Mamma kutseve neid iki Ärtä, Aarald ja Päevo. Noorembe poja Päevoge ollime me sündin ütel aastel, 1935. Ütevanutse latse käesive tõene tõese puul mängmän. Päevu olli ütlemede ää sõber. Talle miildis kangede joonistede. Temä mamma kutseve minnu Minnis. Nende puul sai pallu käitu. Päevu mamma olli kange jutte kõneleme, talle miildis latsige juttu aade. Siansen kodun kasvi tulevene kirjanik Herta Laipaik-Kornev.

Ärtä olli latsena akkaje tüdruk. Tedä uvit kik, mis kasvi aian ja laudan. Suviti olli ta emä kodun Kaprani talun, kos pidi kah karjan käimä. Laipaika kodu aiamaa saie otsa einämaa veeren, kos olli kõrge rõun. Rõuna alt võtseve inimese puhast liiva ja meile, latsile, olli ta liivaaugus. Ärtä olli papa abige istuten sinna veere pääle üte kasekse. Käis tedä valamen ja vaades, kudas temä puuke kasvas. Ütskõrd olli tüdruk juusken tuppa ja kisanu: „Kase ladvan om suur vares, nüid murd ta miu puu maha!“ Latsive sis mammage ja irmutive varesse mineme.

Miu mälestusten olli Ärtä joba preili. Temä tuppa, suurde puhastuppa, es võ me minnä (salamisi iki käesime). Ta olli meist 14 aastet vanemb, egä ta meiege es seltsi. Saksa aal abiellus ta arsti Rummage, kellege tal olli tüdär Katrin. Sii kasvi mamma man. Me Päevuge pidime tedä sakeste oidma. Ärtä esi olli arva kotun. Rumma läts ütten sakslastege läände.

Peräst sõda olli Ärtä pikembet aiga kodun. Miu emäl olli pooleliitreline pudelitäis tinti, mis ta olli sakslaste käest saanu. Emä kandse enne sõda kraami kardulekuupa. Ku sõapaost kodu jõudseme, olli enämus säält ära varastet, a tint olli alla. Jo olli emä sellest koskil kõnelnu. Ma mälete, et Ärtä tullu mede poole ja pallel, et emä kaldas talle raasike tinti, tal olli pott ütten. Käis peris mitu kõrda tinti küsimen. Viimäte emä ütten, et oma lats lätt kuuli, tal endel tinti vaja ja soovit Ärtäl esi tinti tetä tindipliatsist. Selle tinatükiksi leotedi vii sihen ja tullu peris ilus tint vällä. Miu emä-esä iki arutive, et midä sii Ärtä ommeti nõnda pallu tindige tege. A näe, tast jo saiegi kirjanik. Temä luguden om pallu kirjutet Tõrva elust. Raamatun „Pelg“ om kirjutet miu esä sõsarest Selmast, säääl om ta Helma nime all. Viil om kirjutet miu vanamammast ja mitmen raamatun Loosi ja Männiku uulitse inimestest.

Ärtäl miildis kirjutede ende tua usse ihen sirelide vahel lehtlan. Ku ta säääl olli, es luppamma meil Päevuge sinna

29. jaanuaril, Herta Laipaiga 95. sünniaastepäeväl mälestedi oma kandi kirjanikku Hummulu rahvamajan kokkusaamisege, millest võtve pääle oma rahva osa kah kaugembe külälise. Käimä ollive tullu Eesti Kirjanike Liidu esimiis Karl Martin Sinijärv, kelle oma juure om kah Helme kihelkonnas, kristalliasjatundai Ketlin Kaljas ja muusikamiis Lauri Öunapuu. Pilt: Kristi Ilves

pooleki minnä. Sis saadeti meid Näksi mõtsa vai niidu pääle lille tuuma, et preili tuba ehti. Panti kah aida kitskma.

Pääle sõda olli Ärtä toonu mammale sünnipäeväs äbemde armsa tillikse pruuni-valget kirja karvatse koerakse, kellele ta olli nimes pandan Noksi. Me võesime temäge lõpmade pallu mängi. Päevu mamma olli imesten, et kost nii kanamuna ilma ussete esiku nukka saava. Oma kana munesive laudan. Me vastasmaja perenaene jälle arvas, et kanadel om miskit viga, ei mune enämb. Akassive sis asja uurme. Näive, et Noksi ist naabre kanapesä lähiksen ja uut, kunas kana ära lätt. Sis võtse muna suhu ja viis ende esikude. Kohe ruttu-

ruttu uut muna uutma. Tedä karistedi küll, a ommi kombit ta es jätä. Laipaegu perenaene tõie egä õhtu Lindepuu perenaesele kausige mune tagasi. Kik ollive akuraat terve.

Mede uulitse naestel olli komme suveõhtuti Loosi uulits 8 maja ehen suure tamme all istman käiä. Säääl olli vahest oma kümme naist. Aeti juttu, arutedi ilma asju, tetti käsitüüd, parandedi rõõvit, otsiti pääd (pääle sõda ollive kigil täie pään, sii es ole äbiasi, ku tõene sul täie ja tinge tapse nuage), vahel lauleti. Me, latse, kullessimme man vai juuskseme üleni rohilesi uulitsit pidi. Ku Ärtä olli kotun, istse ta kah tõeste man. Temä iki lugese vai kirjut põlve pääl, vineeritü-

kike papre all. Vahest lugese ette kah, midä olli kirjutten. Nii üttenkuun oltu õhtsepooliku ollive üte armsa kokkusaamise.

Mõni aig pääle sõda saie Ärtä tüüle Tahevade lastesanoorumi. Säääl sai ta tutvast arsti Nikolai Kornevige. Kuna Rumma olli lannu, nende abiellu lahutedi ja Ärtä abiellus Nikolaige. Viimäne olli sõan sakslaste kätte vangijäänu ja selle iist viiti ta Siberide. Ärtä läts ütten Katrinige talle perä. Tullive Siberist tagasi, jäevä eläme Nuias, kost lätsive Talmade.

Lugege Laipaiga Herta raamatit, noid om olemen üle ka tekümne!

Milvi Kalpus

Mahajäetu talu

Üttepuhku, kui ma loe Uno Lahe luuletust „Üljätu talu“, aaras minnu kurbus. Sii om Eestimaa egäle kohale nii tuttav teema. Ma lugese mõtten kokku üle saa Ummuli valla endise talu, kelle elänikke ma latsepõlven tundse. Ma mõistse kurbusege, et vanadest inimestest ei elä enämb keski, noorembe om müüdä ilma laiali. Oonetest om järgi jäänu mõni ütsik, sääälgi eläse võõra. Enämbidest taludest om järgi jäänuve palland nõgeste sisse uppunu vareme.

Egä mahajäetu talu kohta võissi kirjutede pikä luu. Kige kurvemb om kõnelde taludest, kos elu ja tüü katkesive vägi-valdseld. Üts säände talu olli Kingu. Miu emä käis enne sõda sellen talun tühün. Vanaperemiis Juhan avit tüü iist emäl üte tua põrmandu ja lastukatusse pääle panna. Juhan kooli enne sõda. Vanaperenaene kooli sõapaon. Kasutüdär Minna kolme latsege

akas peräst sõda talu jalge pääl oidma. Temä miis pagesi välämaale.

Ma mälete, et paar nädälit enne küiditemist tullu suguline Minna Kinguld me poole. Ta olli minemen vallamajja, et massa ütten massu. Ma olli ütsinde kodun. Minna olli tullu meiereist, ta olli sääld raha saanu. Naene tahtse enne vallamajja minekut raha üle lugede. Ta valasi suure käekotitävve raha me kõõgi muldpõrmandu pääle, säädse sis raha paki viisi ja lugese üle. Ma es ole säändset rahaulka ilmangi nännu. Oh, kui tädi Minna oles tuukõrd tiidnu, et tedä ütten lastege varsti Siberide saadetes! Raha oles neile karmil maal endele ära kulunu. Üits reili Kingu talu ligidald olli küll Minnat oiatenu, sest ta olli vallon äraaatmisest kuulnu, aga aus naene es usu säändset juttu...

Solumi Juhan, kes Kingu elänigele järgi sõitse, kõnel meile,

et ta tennu säälsaman lastele vaskanahast pastle jalga. Juhan olli kõnelnu Vene soldatile, kes ütten olli, et jätämi nii inimse viimäte, na om vaese ja ausa. Ütleme, et me es levvä neid kodust. A nuur soldat olli pellänu oma elu peräst. Talu jäi ütten loomakstege võõraste meelevalla ala. Koer jäi kurvald ulgma. Pikk tiikond tundmatude kohta nakas pääle...

Olli 1949. aastekevädine koolivaheig. 25. märdsil olli imeilus varakevädine päe. Nigu alati, olli ka tolle aastek märdsin suurvesi. Sis ollive tõistsugutse talve. Lumi tullu ilissügise maha, sulateme nakas alla märdsi lõpu poole. Vett olli põlde pääl nii pallu, et oles võenu või lootsikuge sõita. Ma olli sis kaessa-aastene, aga küiditemise päe om mul nii selgeld meelen, nigu olessi sii toimunu alla eilä. Ma imesti väege, kui näi meist müüdä sõitman obesit ja regede pääl olevit

inimsit suurde kompsge. Alla ildamb sai ma tiidä kurva tõe...

Kui me edimisel aprillil kuuli lätsimi, olli pallu latsi puudu. Miu edimise lassi penginaaber Andres es tule kah enämb. Õpeteje selet meile, nigu olessive latse ütten vanembidege kaugele eläme lannuve... Ma tundse väiksest Andresest puudust. Poiss olli väege väike, et mulle Siberist kirjutede. Nii kadusi penginaaber jäädäveld miu elust. Meil es ole ka suguliste Valve, Koidu, Antsu ja nende emäge pikke aastide jooksul sidet. Mulle jäi mälestuses Mamin-Sibirjaki raamand „Leib“, mis ma peräst Kinguld saije.

Kui käesimi Ristulil aina tegemen, lätsimi iki oma suguliste talu kaema. Aaste-aasteld muutusi talu välimus: üts ja tõne külälänik viis endege midägi ütten...

Müürsepä tullive küll Siberist tagasi, aga neil es lubate enämb

oma kodukohan eläde ja tüüte – ülekohus kestse edesi. Sugulise lätsive eläme Rakvere linna. Lõpus jäive taluoonetest järgi palland kiviunikku.

Kui ma olli joba koloosi postiljun, käesi ma egä päe Kinguld müüdä. Olli 25. mai. Ubinepuu ollive äitsneme akanu. Kingu talu kats alla jäänu sammaldenu ja poolest sandik murdunu ubinepuud ollive üleni äitsnit täis. Sii olli nigu ime! Minnu aaras sel ilusel õdagupoolikul suur kurbus. Tullive miilde mu ammutse koolikaaslase ja sugulise, kedä äkki es ole. Tulli miilde tädi Minna, kes andse mulle antoonovka õunu. Nüid eläside na kaugel Lääne-Virumaal. Ma so-sistesi omaette: „Kellele äitsnedi, ubinepuu...“

Elmar Orav

20 aastet laste mulgi kultuuri päevä nummert

Täoastene Mulgimaa laste vulklooripäe 17. märtsil Ritsun oli järekõrran joba 20. Üte sündmüse jaos om 20 aastet peris pikk aig. Sii om terve üits põlvkond.

Alli Laande
Mulgimaa
laste vulklooripäevä
ellukutsui ja iistvedäi

Ku neid asju nummert kaia, sis sellest päeväst om osa võtten üle 4000 latse ja ligi 1000 õpetejet ja saatjet. Ütenkuun om mängit, laulet ja tansit ligi 60 tunni. Ku ütelt, et sõbrage piap ärä süüme puuda suula, sis me oleme ütenkuun ärä söönu 10 000 pirukut ja 500 liitert Mulgi putru, ärä joonu 1000 liitert mahla. Ku mõtelde, et egä kõrd om laulet-mängit vähempelt 20 laulu ja mängu, sis latse om kokku ärä tennu 400 mulgikiilset mängu ja laulu. Edimese latse, ken sellest päeväst osa saive, om pirlle joba katekümne seitsme aastese ja nende latse saave joba

esi mede omakultuuripäeväst osa.

Ku edimese kümme aastet olli selle sündmüse kotus Lilli rahvamaja, sis perämise kümme aastet om sii päe käünü Mulgimaa sööri pääl. Kigepääl mitu kõrda Karksi valla kultuurikeskuse, sis Abjan, Ummulin, Tarvastun, Ala rahvamajan, Eimtaln ja täoastene sis Ritsu lasteaid-alkkoolin.

Lastel om külän käünü oma rahvapillige Tauli Ants, Tauli Anu, Laande Age, Visori Ave ja omi tansurühmige Arraste Anneli ja Laande Alli ja sii aastet

Mõisakülä latse üten õpetejege Ritsun Mulgimaa laste 20. vulklooripäeväl. Pilt: Kristi Ilves

Lõõtsavägilise, kedä juhendep Põldsepa Margus.

Mulgimaa laste vulklooripäe om sündmüs, mes ei saa vanas

saia, sest egä aastete om ju uvve latse pääle kasunu. Sedä tunneve juhendeje kah, sest sihandest lusti ja rõõmu, mes täoaste olli

laste silmin, ku Lõõtsavägilise mängsive, ei ole kavva aiga tegije nännü. Sii annap edesitegemises jõudu ja väge.

Lapsed

Saada vastusse 10. mais e-kirjage aadressi pääle ajaleht@mulgimaa.ee või ariligu kirjage Mulgi Kultuuri Instituuti: Kevade 1, Tõrva, 68605, Valgamaa. Kirjute manu kah oma aadress, sest vastanu laste vahel loosime vällä auinna!

Iir rätsepmeistres

Üitskõrd vanast taht kass endel uusi rõõvit. Neid es ole kunnigilt saia. A iir olli sel aal täädä-tuntu ku ää rätsep. Läits sis kass iire manu ja küsk: „Kas sa saas mulle uvve rõõva õmmelde?“ „Mesperäst ma sis õmmelde ei saa, kui sul pallald rõõvast om,“ vastas iir.

Kass kudas kanga ja läits iire manu tagasi. Iir kohe perime: „Mes sa siit sis saia tahat?“

Pidäsive ütenkuun aru. Rätsep mõõt rõõvast. Lubas tetä püksi, mütsi ja vesti ja akaski õmbleme.

Kass uut raasike aiga ja läits sis iire manu küsime, kas om valmis. Iir ütelt: „Iki nõnda pallu ei saa. Sellest rõõvast võip saia pallald mütsi ja vesti.“

Kass sai küll vihatses, aga käsk sis mütsi ja vesti tetä. Nädäli aa peräst läits uvveste järgi. Iir jälle ütlem, et nõnda pallu ei saa.

„Kui pallu sis saap?“

„Saap pallald vesti.“
Kass sai viil vihatses ja ütelt: „Tii sis vest!“

Iir kuts kassi üte nädäli peräst tagasi. Kass läits kah.

Iir ütelt: „Ei, nõnda pallu küll rõõvast ei ole.“

„No mes tast sis saap?“
„Siit saap pallald rahakoti,“ and iir täädä.

„No tii sis tengelpung!“ kärät kass väige vihatseld ja läits kodu. A iirel es ole enämb summagi rõõvast järgi jäänu.

Üte nädäli peräst läits kass oma rahakotile järgi.

Iir ütelt: „Sa ei ole ju nõnda-pallu rõõvast toonu, millest ma sis selle tengelpunga pidi tegeme?“

A kass võtt iire kõripidi kinni ja sei ärä.

Nüid akassivegi kassi iiri süü-mä.

Setu muinasjutt

Värvi pilt iluste ärä!

Ruute sissi om ärä paetet kümme käo nimege taime.

- Otsi vällä!
- KÄOKALDSA (nurmenukud),
- KÄOKANNUS, KÄOKENG (sinine käoking),
- KÄOKÜBÄR (suureõieline kellukas),
- KÄOLILL (nurmenukk),
- KÄOPÖLL, KÄORÜGÄ (karusammal),
- KÄOSÖLG (kuldulikas),
- KÄOORVIK (aaskannike),
- KÄOPÄKK.

Loe edespidi ja tagaspidi, alt üles, ülevest alla ja viltu kah!

Loe jutuke läbi ja kirjute punkte pääle õige sõna jutu alt!

KUDA PUNANE PIIT ILMA TULLI

Ütel ilusel päeväpaistutsel päeväl istut Maali ..... pääle piite, nigu kik tõise naise kevädeld. Aig läits. Sügüse akas Maali ..... üles võtme ja näi, et ..... piit om punatemp ku tõise. Sii piit, mes ..... punane, jäiki punatses. Maali mõtel, kuda sii piit süvvä ..... Perän sei iki ärä kah. Siimle panni ..... mulla sissi. Ku tullu uus sügüs, olli ..... pal'lu uusi ilusit punatsit piite kasunu. Sedäviisi saanugi ..... piit siia ilma.

PIITE, SÜNNIS, PIINDRE, SIIMLIST, PUNANE, KEVÄDE, ÜITS, OLLI.

Kummer, L. (2006). Kuda punapiit maailma tullu. H. Lehesmets (Toim), Mulgimurdelist lugemist lastel (lk 25). Tartum

A	S	D	V	B	S	N	J	M	K
V	J	H	Ä	L	U	Ä	A	K	Ö
K	Ä	O	K	E	N	G	S	Ä	L
N	K	Ö	T	U	N	Ü	D	O	L
R	V	Ä	M	Ü	A	R	L	L	Õ
S	T	O	P	H	K	O	A	I	P
K	I	V	R	O	O	Ä	K	L	O
G	L	Õ	S	O	Ä	K	O	L	Ä
Õ	G	E	P	N	K	K	Ä	E	K
R	Ä	B	Ü	K	O	Ä	K	V	J

